

Γκάβριελ Σάβιτ: «Η Άννα και ο Χελιδονάνθρωπος»

Γεωργία Γαλανοπούλου

Δημοσιεύτηκε 29 Ιουνίου 2018

Το καθηλωτικό αυτό μυθιστόρημα περιπλάνησης και επιβίωσης, πανουργίας και αντοχής, αβεβαιότητας και ελπίδας, συγκαταλέγεται ανάμεσα στα ποιοτικότερα crossover με θέμα το Ολοκαύτωμα. Η κριτική το έχει εντάξει στην ίδια κατηγορία με την Κλέφτρα των βιβλίων (μτφρ. Κώστια Κοντολέων, Ψυχογίος, 2008) και δικαίως εκεί ανήκει ως προς τη θεματολογία και τη λογοτεχνική αρτιότητα. Και αν στο εξαιρετικό μυθιστόρημα του Μάρκου Ζούσακ το μοτίβο που νοηματοδοτεί την αφήγηση είναι τα βιβλία, στην προκειμένη περίπτωση τον ρόλο αυτό αναλαμβάνουν οι γλώσσες και, συγκεκριμένα, η πολυγλωσσία.

Η επτάχρονη Άννα Ουάνια, ορφανή από μητέρα, μεγαλώνει με τον πατέρα της στην Πολωνία. Εκείνος, καθηγητής Γλωσσολογίας και σημαντική προσωπικότητα στο Γιαγκελόνιο Πανεπιστήμιο της Κρακοβίας, «αντί να μεταλαμπαδεύσει στην κόρη του μια καθορισμένη γλώσσα που θα τη χαρακτήριζε και θα την καθόριζε», της έχει εμφυσήσει από πολύ νωρίς το ενδιαφέρον και τη γνώση για τις γλώσσες που εκείνος μιλούσε. «Να διαλέγεις ανάμεσά τους», την είχε

διδάξει. «Και να φτιάχνεις κάτι καινούριο για τον εαυτό σου». Η Άννα ή Άνια ή Ανούσκα ή Χάναλε ή Άνκα ή Ανούκ, άκουγε σε πολλά ονόματα. Ένα για κάθε γλώσσα που γνώριζε και ένα για κάθε άνθρωπο που συναναστρεφόταν. Αν η προφορά της στα γερμανικά δεν ήταν ίδια με Γερμανίδας «αυτή η ιστορία θα είχε τελειώσει προτού καν αρχίσει», επισημαίνει εκ προοιμίου ο αφηγητής προοικονομώντας έτσι την πολυτιμότητα των γλωσσών σε μια εποχή που ο πόλεμος λυμαίνεται τις τύχες των ανθρώπων και τίποτα δεν είναι βέβαιο.

Χρονική αφετηρία της ιστορίας είναι το 1939, δύο περίπου μήνες μετά την κατάληψη της Κρακοβίας από τα ναζιστικά γερμανικά στρατεύματα. Το πρωί της 6ης Νοεμβρίου, ημέρα της επιχείρησης εκκαθάρισης της πολωνικής intelligentsia, ο καθηγητής Ουάνια αφήνει την Άννα υπό την επίβλεψη του φίλου του χερ ντόκτορ Φούκσμαν στο φαρμακείο που διέθετε σ' έναν μικρό δρόμο. Το πρωί εκείνο, το μόνο που ξέρει η Άννα είναι ότι ο πατέρας της έπρεπε να λείψει για λίγες ώρες. Δεν ξέρει ότι η Γκεστάπο είχε διατάξει τον πρύτανη του πανεπιστημίου να απαιτήσει τη συμμετοχή όλων των καθηγητών σε διάλεξη και συζήτηση για την κατεύθυνση της Πολωνικής Ακαδημίας υπό τη γερμανική κυριαρχία. Δεν γνωρίζει ότι θα συλλάμβαναν τον πατέρα της μαζί με τους συναδέλφους του και ότι δεν θα τον έβλεπε ποτέ ξανά. Στην αρχή, μήτε ο χερ ντόκτορ φαίνεται να το γνωρίζει. Καθώς όμως η ώρα περνά και ο καθηγητής δεν επιστρέφει, ο μέχρι στιγμής ευχάριστος και ευγενικός οικογενειακός φίλος γίνεται ανήσυχος και νευρικός. Κλείνοντας το βράδυ το φαρμακείο του δεν παίρνει μαζί του την Άννα, αλλά την αφήνει να κοιμηθεί εκεί και την άλλη μέρα βιάζεται να απαλλαγεί από την παρουσία της συνοδεύοντάς τη στο σπίτι της. Η Άννα, βρίσκοντας την πόρτα κλειδωμένη, επιστρέφει στο φαρμακείο και περιμένει απ' έξω την επιστροφή του πατέρα της. Εκεί, θα συναντήσει τον Χελιδονάνθρωπο.

Συνδυάζοντας ιστορικά γεγονότα με στοιχεία μαγικού ρεαλισμού και πολωνικού φολκλόρ, κινείται με άνεση ανάμεσα στην αλήθεια και τη φαντασίωση, άλλοτε για να αποκαλύψει τις σκληρότερες όψεις της ζωής και άλλοτε για να εξυμνήσει τα θαύματά της.

Η Άννα πίστευε ότι κανένας δεν μιλούσε άπταιστα περισσότερες από μια γλώσσες, εκτός από τον πατέρα της. Όταν ο ψηλόλιγνος, καλοντυμένος άντρας με τα λεπτά μακριά δάκτυλα, τα γυαλιά και τη μεγάλη δερμάτινη ιατρική τσάντα της απευθύνεται πρώτα στα

γερμανικά, ύστερα στα πολωνικά και στη συνέχεια στα γίντις, βάζει τα κλάματα. Και η επόμενη δική του κίνηση αλλάζει για πάντα τη ζωή της:

«Ο λεπτός άντρας έστρεψε το κοφτερό, παρατηρητικό του βλέμμα στις μαρκίζες των κτιρίων, χτισμένα το ένα δίπλα στο άλλο στον μικρό δρόμο. [...] Όταν εντόπισε αυτό που ήθελε, ο λεπτός άντρας σούφρωσε τα χείλη του και σφύριξε ζωηρά έναν σκοπό, κοιτώντας στον ουρανό. Ξαφνικός θόρυβος από φτερά ακούστηκε, κι ένα πουλί [...] άνοιξε τα φτερά του στον αέρα [...] προσγειώθηκε σε μια μικρή γκρίζα πλάκα του λιθόστρωτου, χοροπήδησε, ανοιγόκλεισε τα μάτια του κι έγειρε το κεφάλι του στο πλάι κοιτάζοντας τον λεπτό άντρα. [...] Δες και το είχε φωνάξει με τ' όνομά του, το πουλί ανέβηκε γρήγορα και κούρνιασε στο δάχτυλο του άντρα σαν να ήταν κλαδί. Εκείνος γύρισε αργά, μεταφέροντας το πουλί προς το μέρος της Άννας. Κοίταξε κατάματα τα ορθάνοιχτα μάτια της και έφερε τον δεξή δείκτη στα χείλη του για να μείνει σιωπηλή. Δεν χρειαζόταν όμως. Προσέχοντας να μην τρομάξει το όμορφο λεπτεπίλεπτο πλασματάκι, η Άννα όχι μόνο είχε σταματήσει ήδη να κλαίει, αλλά γι' άλλη μία φορά ανακάλυψε ότι κρατούσε την αναπνοή της».

Το πουλί ήταν χελιδόνι και ο ψηλόλιγνος άντρας που μιλούσε τη γλώσσα του θα κερδίσει αμέσως την εμπιστοσύνη της Άννας. Στη συνέχεια θα γίνει ο κηδεμόνας της, ο μέντοράς της, ο Χελιδονάνθρωπος της. Γιατί το αληθινό του όνομα το κρατά κρυφό και δεν θα το μάθει ποτέ η Άννα. Δεν φαίνεται όμως να την απασχολεί. Της φτάνει που εκείνος μιλάει τη γλώσσα των πουλιών, αλλά και άλλες γλώσσες, όπως και ο πατέρας της. Γερμανικά, πολωνικά, ρωσικά, αρμένικα, ουκρανικά, γίντις. Στα μάτια της φαντάζει σαν τον βασιλιά των ξωτικών από το βιβλίο της με τα παραμύθια και αργότερα σαν τον βασιλιά Σολομώντα της Βίβλου. Ο Χελιδονάνθρωπος, αινιγματικός και απρόβλεπτος από την αρχή έως το τέλος, αναγνωρίζει τη χρησιμότητα της πολυγλωσσικής ικανότητας της Άννας και ίσως γι' αυτόν τον λόγο αποφασίζει να την πάρει μαζί του διδάσκοντάς της μία επιπλέον γλώσσα. Τη γλώσσα του δρόμου. Ενός άγριου, εξαντλητικού και αβέβαιου δρόμου. Ουδέποτε όμως την εκμεταλλεύεται. Απεναντίας, τη διδάσκει, την προστατεύει και ύστερα από μια τετραετή περιπλάνηση, κάτω από συνθήκες τελεσίδικα επικίνδυνες και για τους δύο, την οδηγεί προς την Έξοδο.

Ο αφηγηματικός λόγος του πρωτοεμφανιζόμενου Γκάβριελ Σάβιτ, διανθισμένος με φιλοσοφικού τύπου διαλόγους και παρεκβάσεις, προσφέρει τροφή στη σκέψη και γόνιμο προβληματισμό. Συνδυάζοντας ιστορικά γεγονότα με στοιχεία μαγικού ρεαλισμού και πολωνικού φολκλόρ, κινείται με άνεση ανάμεσα στην αλήθεια και τη φαντασίωση, άλλοτε για να αποκαλύψει τις σκληρότερες όψεις της ζωής και άλλοτε για να εξυμνήσει τα θαύματά της. Σε αντίθεση με άλλα αξιόλογα crossover της κατηγορίας του, το μυθιστόρημα του Σάβιτ επικεντρώνεται αδρομερώς στα δεδομένα του Ολοκαυτώματος, ενώ ο πόλεμος γενικότερα αποτελεί το σκηνικό όπου διαδραματίζεται η υπόθεση. Ωστόσο, εκείνο που προκαλεί το ενδιαφέρον είναι η ασάφεια με την οποία σκιαγραφείται ο θαυμαστός Χελιδονάνθρωπος. Το ίδιο συμβαίνει και με την έκβαση της ιστορίας. Αν και ελπιδοφόρα, είναι και αυτή ασαφής και εσκεμμένα απροσδιόριστη. Σαν την Αρχή της Αβεβαιότητας. Γιατί τελικά τίποτα δεν είναι ακριβώς προσδιορίσιμο. Τα πάντα κινούνται, υπόκεινται στους νόμους της ρευστότητας και θα μπορούσαν ανά πάσα στιγμή να ανατραπούν και ν' αλλάξουν. Οι νεότεροι σε ηλικία αναγνώστες ας μην απογοητευτούν φτάνοντας στο μη χειροπιαστό και σκόπιμα αμφίσημο τέλος. Ας προσπαθήσουν να το ερμηνεύσουν οι ίδιοι απολαμβάνοντας μία ωραία, στοχαστική γραφή, επαξίως μεταφρασμένη στα ελληνικά από την Αργυρώ Πιπίνη.

Η Άννα και ο Χελιδονάνθρωπος

Γκάβριελ Σάβιτ

μετάφραση: Αργυρώ Πιπίνη

Ψυχογιός

296 σελ.

ISBN 978-618-01-2059-2

Τιμή €14,40